

PRO
EUROPA

PRO EUROPA

Gazeta Ligii PRO EUROPA Liga hírlapja – 2 / 1998 –

Smaranda Enache

Pact academic sau multiculturalitate „cu voie”?

„Conform recensământului din 1992, din punctul de vedere al studiilor medii, maghiarii se află pe primul loc între etniile din România, iar în ce privește studiile universitare, ei ocupă locul nouă.” *Péntek János.*

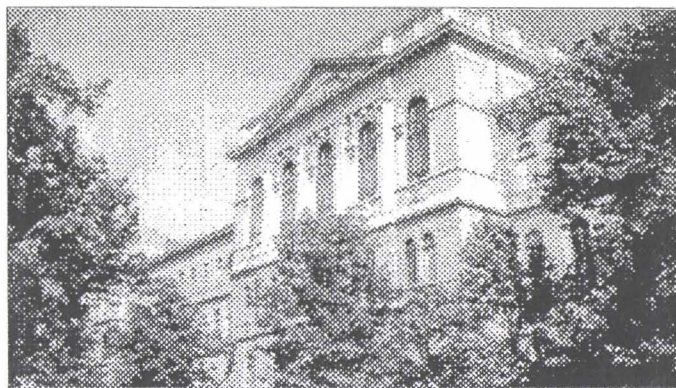
În ultimul timp, o dispută excesiv și unilateral mediatizată a făcut din statutul Universității Babeș-Bolyai încă un subiect de duel politic, pe lângă multe altele care pervertesc dezbaterea publică despre legitimitatea și șansele diversității în țara noastră. Universitatea BB a fost, de-a lungul istoriei moderne — contradicând însăși esența sa universalistă, obiectul unei concurențe acerbe dominată de excese naționaliste și vendette etno-lingvistice.

Înființată în 1581 de principele catolic Ștefan Báthori, universitatea avea să supraviețuiască cu oarecari întreruperi disputelor religioase, pentru a deveni la 1872 (data înființării universității moderne), o instituție cu limba de predare maghiară. După 1918, universitatea este transformată într-o instituție românească, partea maghiară strămutându-se în țara vecină. În perioada Dictatului de la Viena, universitatea maghiară renaște, cea românească strămutându-se la rîndul ei, în „dispersare” la Sibiu. După al doilea război mondial, în 1945 ia ființă în descendența universității de la 1872, universitatea unilingvă maghiară Bolyai János. Paralel, universitatea românească revenită la Cluj va fi botezată „Victor Babeș”. După cum se poate lesne vedea, într-o istorie de mai puțin de un secol, universitatea avea să fie succesiv amputată, rebotezată, strămutată, sacrificată umorilor politicienești și comandamentelor autoritare, devenind, ca urmare, obiect al unei duble frustrări: pentru maghiari, convertirea ei într-o instituție românească a fost resimțită ca un rapt dureros, pentru români ca o reparație istorică. Niciicînd Universitatea nu a beneficiat de un *pact academic* care s-o pună la adăpost de arbitrarul. Comunismul i-a dat lovitura de grație, alterându-i însăși esența, transformînd-o într-o officină propagandistică, cu rare oaze de intelectualitate ce rezistau tăvălugului ideologic. Ceaușescu s-a folosit de micimea anora din universității făcuți pe puncte, dar și de pretextul unui așa-zis internaționalism echidistant, pentru a învrăjbi definitiv atîta cît mai rămăsese neatins din corpul academic. În prezența lui, s-a produs în 1959 unificarea forțată a Universității Bolyai cu Universitatea Babeș, sub cinicul pretext al înfrățirii. Cei care n-au marșat la acest plan diavolesc au fost fie eliminați, fie au emigrat, fie s-au sinucis. Pas cu pas, partea maghiară a universității s-a atrofiat, pînă la a rămîne o simplă firmă fără fond. Așa a prins-o în 1989 revoluția. Pentru maghiari, UBB a devenit simbolul triumfului naționalismului agresiv al lui Ceaușescu asupra uneia din instituțiile-cheie ale comunității lor, de care este intim legată capacitatea ei de supraviețuire culturală. Pentru români, cel puțin pentru unii din ei, această invenție ceașistă, criticabilă desigur, este totuși o formulă ce nu trebuie aruncată la coș în totalitate, numai pentru că a fost zămislită de o minte bolnavă, miezul putînd fi reformulat. Întrebarea este cum.

Lăsînd deoparte falsurile, instrumentarea politică și tendințozitatea, ca și fanteziile dacice ale unui anumit personaj local arhetipal, în sînul societății academice clujene ne gîsim în fața citorva opțiuni, exprimate pe diferite canale de reprezentanți ai celor două comunități, și pe care le-am putea rezuma astfel:

1. *Revenirea la o universitate unilingvă maghiară*, prin crearea unei universități independente de stat unilingve maghiare, care s-ar desprinde din corpul actualei UBB sau ar lua naștere autonom. Această soluție este susținută în special de acele medii academice

maghiare care consideră că nu mai au nici un motiv să creadă în sinceritatea propunerilor colegilor lor români, nu o dată aflați, cu puține excepții, la remorca presiunii naționaliste. O universitate autonomă unilingvă maghiară ar soluționa, în opinia acestor cercuri, două chestiuni: (unu) reparația istorică ce i se cuvine comunității maghiare căreia i-a fost confiscată o instituție esențială,

și (doi) garantarea instituțională a supraviețuirii sale culturale autonome pe termen lung. Fiind vorba de o instituție-simbol, renașterea ei ar fi semnul bunăvoinței și al bunei credințe mutuale pe care le presupune o reconciliere autentică.

Oricît de complicată ar fi o asemenea soluție (separare, costuri, resurse umane, etc), consider că nu există baza morală de a i se refuza comunității maghiare această aspirație: tradițiile, talia și importanța acestei minorități care a constituit cîndva element de statalitate în Transilvania și atinge în acest teritoriu aproape 25% din populație (semnificativ mai mult decît acel 7% din totalul populației care se invocă frecvent!) îi dau dreptul să aspire la o instituție autonomă, așa cum se vîd destule exemple în Europa sau America de Nord.

Singurul obiect de negociere, în opinia mea, ar putea fi nu *dreptul*, ci *oportunitatea* (academică, financiară, etc) de a purcede acum la această soluție, înainte de a-i fi studiat în detaliu toate avantajele și dezavantajele. Este nefondată temerea că o asemenea instituție ar înlocui principiul academic cu cel etnic, deoarece universitatea ar fi unilingvă maghiară, și nu etnic pur maghiară, de vreme ce ar putea-o frecventa orice cetățean vorbitor de limbă maghiară, fie el român, sas, rom, șvab sau albanez. Singurul pericol serios pe care-l presimt criticii acestei opțiuni este acela că promotorii săi ar putea accepta la o adică înființarea unei astfel de universități în afara Clujului. Declarații contradictorii ale unor înalți demnitari din România și Ungaria par să indice că există posibilitatea unui asemenea troc. Consecințele ar fi dezastruoase: exclusă din capitala Transilvaniei, surghiunită undeva în Secuime, universitatea s-ar provincializa și abia atunci, s-ar rupe definitiv de mediul academic românesc, de spiritul transilvan al Clujului. O defazare în dezvoltarea a două comunități ce trăiesc pe același teritoriu poate avea consecințe greu de prevenit.

(continuare în pagina 4.)

Calendar

Naptár

7 februarie — Curs în cadrul Colegiului Democrației: „Statul de drept — separarea puterilor. Funcțiile instituțiilor statului modern”. Invitat: politologul Cristian PÎRVULESCU.

7-8 februarie — Seminar internațional „Învățămîntul terțiar în limba minorităților”. La invitația Înaltului Comisar OSCE pentru Minoritățile Naționale, domnul Max van der STOEL, a răspuns din partea LPE doamna Smaranda ENACHE.

13 februarie — Atelier în cadrul Colegiului Democrației: „Justiția și statul de drept”. Invitat: Horațiu DUMBRAVĂ, procuror.

13-15 februarie — Participarea a patru studenți ai Colegiului Democrației la *Jocurile de Iarnă de la Sovata*, ediția a II-a.

18-21 februarie — Întîlnire regională pentru țările din Europa Centrală și de Est organizată la Bratislava sub titlul „Îmbunătățirea relațiilor interetnice” de Fundația pentru o Societate Deschisă. Din partea LPE a participat PÛSPÖKI Éva.

20 februarie — Curs „O prioritate: implicarea femeilor în politică” susținut pentru grupul AGORA din Miercurea-Ciuc de Smaranda ENACHE.

20 februarie — „Poliția și noi” — atelier organizat de Biroul pentru Drepturile Omului în cadrul proiectului finanțat de Uniunea Europeană prin programul PHARE-Democracy.

21 februarie — „Poliția în apărarea cetățeanului”, atelier al Colegiului Democrației. Invitat: maior Ioaneta VINTILEANU.

21 februarie — Masă rotundă organizată la Miercurea Ciuc de Centrul Intercultural al LPE în colaborare cu Consiliul Județean Harghita: „Minoritate în majoritate, majoritate în minoritate”. LPE a fost reprezentată de Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek, Laura ARDELEAN, KACSÓ Judith-Andrea.

23-27 februarie — Curs regional de formare privind documentarea încălcărilor drepturilor omului, organizat la București de Human Rights Information and Documentation Systems, International Centre for the Rehabilitation of Torture Victims, Fundația Icar și APADOR-Comitetul Helsinki. Din partea LPE a participat HALLER István.

24 februarie — A avut loc la București *Jurizarea* candidaților la bursa „German Marshall”, oferită unor tineri din România de Fundația „German Marshall Fund of the USA”. Din partea LPE a participat Smaranda ENACHE.

február 7 — „Jogállam és a hatalom különválasztása. A modern államintézményeinek szerepe”, előadás a Demokrácia Kollégiuma keretében. Előadó: Cristian PÎRVULESCU politológus.

február 7-8 — „Felsőfokú oktatás a kisebbségek anyanyelvén”, nemzetközi szeminárium. Max van der STOEL, az EBESZ kisebbségi főbiztosa, meghívásának a PEL részéről Smaranda ENACHE tett eleget.

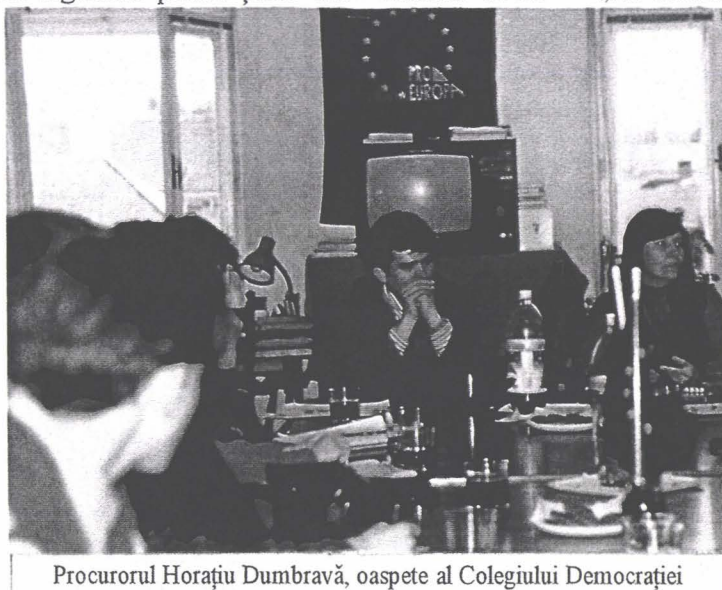
február 13 — „Igazságszolgáltatás és jogállam”, műhelygyakorlat a Demokrácia Kollégiuma keretében. Előadó: Horațiu DUMBRAVĂ ügyész.

február 13-15 — A Demokrácia Kollégiuma négy diákja részt vett a *II. Szovátai Téli Játékokon*.

február 18-21 — „Az interetnikus kapcsolatok javítása”, regionális találkozó Pozsonyban közép- és kelet-európai országok számára a Alapítvány egy Nyílt Társadalomért szervezésében. A PEL részéről PÛSPÖKI Éva vett részt.

február 20 — Smaranda ENACHE a csíkszeredai AGORA csoport számára tartott előadást „Prioritás: a nők bevonása a politikai életbe” címmel.

február 20 — „A rendőrség és mi” — az Emberjogi Iroda által szervezett műhelygyakorlat az Európai Unió által

Procurorul Horațiu Dumbravă, oaspete al Colegiului Democrației

támogatott PHARE-Democracy program keretében.

február 21 — „A rendőrség a polgárok védelmében”, Demokrácia Kollégiuma műhelygyakorlata. Előadó: Ioaneta VINTILEANU őrnagy.

február 21 — „Kisebbség többségben, többség kisebbségben”, kerekasztalbeszélgetés Csíkszeredában a PEL Interkulturális Központja és a Hargita Megyei Tanács szervezésében. A PEL részéről Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek, Laura ARDELEAN és KACSÓ Judith-Andrea vett részt.

február 23-27 — *Az emberi jogok megsértésének adatgyűjtésére vonatkozó képzés* a Human Rights Information and Documentation Systems, International Centre for the Rehabilitation of Torture Victims, Icar Alapítvány és az APADOR-Helsinki Bizottság szervezésében. A PEL részéről HALLER István vett részt.

február 24 — A „German Marshall Fund of the USA” által romániai ifjaknak felajánlott „German Marshall” ösztöndíj jelöltjeinek *elbírálása*. A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

Drept, obligație, interes, sau reflecțiile unui observator ușor deabusolat

Mi-ar plăcea să nu fiu taxat drept naiv. Cu toate că sînt un optimist incurabil. Cu o perseverență pe care mulți ar numi-o stupidă, îmi reînnoiesc mereu abonamentul de încredere în omenire. Uneori chiar și în oameni. Deși am pierdut atîtea pariuri, reinvestesc din nou în altele. Ce altceva aș putea face? Numai de nu mi s-ar termina resursele...

Trebuie să recunosc, totuși, că acum sînt puțin deabusolat. Privesc ce se întîmplă în presa noastră — scrisă și electronică deopotrivă — și nu mai găsesc ușa. Mă întreb dacă toată logica aristotelică și simbolică pe care am învățat-o cîndva nu a făcut decît să mă rătăcesc și mai mult în tenebrele acestui sistem de gîndire ale cărui reguli nu le înțeleg.

Campania de presă naționalistă, antisemită, antițigănească, dar mai ales antimaghiară, cu nuanțele sale mai mult sau mai puțin standardizate, mai mult sau mai puțin cosmetizate, chiar „europenizate”, dar indiscutabil antioccidentală, a atins iar nebănuite culmi. Imaginația noastră a fost din nou depășită de realitate.

Aș prefera să mă alătur celor care susțin că este vorba de un fenomen marginal. Că față de imensele probleme economice și sociale ale țării, chestiunea aceasta este cu totul secundară. Aș prefera, am zis, poate pentru a-mi proteja optimismul organic, dar greu îmi vine să nu văd corelațiile logice și necesare dintre esență și fenomen. Să nu văd că *acest fenomen „marginal” nu este altceva decît modul de manifestare a unei îngrijorătoare esențe*. Că eșecurile noastre economice și sociale care nu mai conțin se înlanțuie cu acest model de gîndire păgubos. Nu susțin

te că naționalismul ar putea ține de totuși. O știu bine și cei care îl practică din oficiu. Și totuși, printr-o învălire misterioasă și transpuneri psihologice complicate, ajunge să-i facă pe unii să-și anestezieze pînă și instinctele biologice. E de mirare că *Shana* — această tămăduitoare cu „forțe miraculoase” are o audiență atît de largă și îndelungată în zona noastră est-europeană? Ar trebui să ne mire oare dacă clientela *vraciului* și a *presei naționaliste* ar fi în mare parte identică?

Dintre zecile de exemple, mai relevante poate, de deturnare a atenției de la realitățile noastre fundamentale, am ales unul care a făcut să curgă mult mai multă cerneală din printerele redacțiilor mureșene decît ar fi meritat. Cu atît mai mult cu cît confuziile ziaristilor noștri din provincie, instantaneu preluate de majoritatea mediilor centrale (!), s-au reverberat, ca de obicei, și în mintea cititorului de rînd care, trăind încă vraja mistică a cuvîntului tipărit („scrie la ziar, deci este adevărat”), este dispus oricînd să înghită informațiile regurgitate de ziarști ca

adevăruri, spiritul său critic fiind direct proporțional cu gradul de inteligență, cultură și maturitate politică.

Președintele organizației județene Mureș a Uniunii Democratice **Maghiare** din România (un domn în vîrstă care pe deasupra vorbește o românească destul de aproximativă), a anunțat într-o zi că de-acum înainte conferințele de presă ale organizației sale se vor desfășura și în limba sa maternă. *Horribile dictu!* Prin urmare, ziaristii care doresc să se informeze, vor fi nevoiți să cunoască această limbă. Reacția ziaristilor (necunoscători ai limbii maghiare) s-a ridicat la un nivel energetic exploziv, demn de o cauză mult mai importantă. Declarații de boicot, solidarizări, proteste, amenințări. „O dovadă de impertinență crasă”, „îngrădire grosolană a dreptului la liberă informare a opiniei publice”, „aură de conspirativitate”, etc. Chiar așa o fi?

Să încercăm să analizăm cazul, și filozofia sa, cu detașarea cuvenită.

Abordat din punctul de vedere al dreptului, trebuie să vedem dacă a fost încălcat dreptul cuiva, și dacă da, al cui și de către cine? (În conformitate cu legislația și nu cu imaginația.) Care sînt drepturile minorităților în privința folosirii limbii materne? Ele sînt atît de bine precizate în numeroasele documente cu valoare juridică, de la Constituția României pînă la tratatele internaționale ratificate de România, care sînt parte a sistemului legislativ intern, încît simpla lor enumerare ar umple spațiul modest acordat acestui articol. Dacă onorații noștri jurnaliști ar binevoi să le citească barem pe diagonală, ar trebui să fie zguduși de discrepanța dintre o legislație de factură europeană sau europenistă și o realitate pierdută în deșertul tranziției. Dacă s-ar aplica măcar în parte prevederile acestor tratate în practica românească, crizele de isterie publicistică ar trebui ori să depășească pragul de suportabilitate, ori să se autoanihileze în acceptarea unei normalități cotidiene în „Europa mult visată”. Toate prevederile se referă la dreptul de folosire a limbii materne și nici una la vreo obligație de folosire a vreunei alte limbi. Există poate îngrădiri, limitări, restricții ale acestui drept, aplicabile doar la anumite împrejurări, cum ar fi cea evocată mai sus? Nicidecum.

Să vedem care sînt drepturile „îngrădite grosolan” ale ziaristilor? Să aibă acces liber la informație. Nu o aveau în cazul de față? Au fost ele încălcate de către cei învinuiți? Nicidecum. În primul rînd pentru că tocmai aceasta a fost rațiunea de a fi a conferinței de presă: furnizarea informației. În al doilea rînd pentru că organizația în cauză nefiind *autoritate publică*, nu poate fi obligată să furnizeze informații, fie ele și de *interes pub-*

lic, nici în limba maternă, nici în limba oficială. Dacă o face, o face din proprie inițiativă și interes. Dacă ai nevoie de ea, ia-o!

Ce deranjează atunci atît de tare breasla ziaristilor? Mai ales pe cei care fără minime cunoștințe privind mediul (obiectul) despre care doresc să relateze (puținele excepții notabile se exclud, firește, de la sine), fără a cunoaște limba, cultura, tradițiile specifice, particularitățile psihice, istorice, confesionale etc, ale celor pe care ar trebui să-i înțeleagă pentru a-i putea explica, se erijează în analiști infailibili ai realităților acestora?

Nu cumva sîntem victimele unei mentalități tipice vremurilor nu de mult apuse după care *ceea ce este permis devine automat și obligatoriu*?

Și ajungem și la conceptul care în orice societate normală și autentic democratică ar trebui să regleze astfel de relații (pseudo-) conflictuale: conceptul de *interes*. Singurele întrebări normale care ar fi trebuit puse în acest caz, ar fi trebuit să sune cam astfel: *are organizația mureșeană a UDMR interesul să comunice direct și necenzurat cu presa de limbă română, să informeze corect și nemediat opinia publică românească?* Dacă da — și nu avem motive serioase să ne îndoim de acest lucru —, atunci în cadrul conferințelor sale de presă va folosi limba română, sau se va îngriji de traducerea fidelă în această limbă a tot ce se spune în limba maghiară. (Condiție necesară, din păcate nu și suficientă!) Sub acest aspect, declarația cu pricina poate fi contabilizată liniștit la capitolul: gafe. Partea a doua a întrebării însă, sună în mod obligatoriu astfel: *are publicația respectivă interesul să se informeze corect și nemediat prin traducători, pentru a putea informa la rîndul său corect opinia publică?* Dacă da — și nu avem motive serioase să ne îndoim de acest lucru —, va trimite la conferințele respective de presă reporteri calificați, cunoscători ai domeniului și ai limbii, scopul său fiind nu demonstrarea incapacității de comunicare, ci a capacității de informare în orice situație. În cazul acesta, folosirea unei limbi sau a alteia devine doar o chestiune de curtoazie.

Dar pînă cînd instituțiile statului, ca și presa, nu vor ști să facă distincție între noțiunile de bază ale pluralismului, confundînd libertatea cu obligația, și dreptul cu interesul, nu vom asista cred, decît la o perpetuare a totalitarismului cu față umană, scaldată într-un lordan al democrației de tip latino-american.

Pact academic sau multiculturalitate „cu voie”?

(continuare din pagina 1.)

2. **Constituirea unei secții autonome maghiare** în cadrul actualei UBB. Aceasta ar însemna că, fără a rupe relațiile universitare orizontale, ierarhia verticală a celor două universități s-ar putea separa, punând astfel în valoare principiul subsidiarității, deciziile urmînd a fi luate la nivelul cel mai apropiat de cel al acelor pe care ele îi vor afecta. Este în primul rînd opinia acelor universitari care pleacă de la analiza realistă a situației actuale și percep toate obstacolele subiective și obiective ale înființării unei universități autonome unilingve maghiare. Această soluție ar necesita reforma profundă a UBB, care ar trebui să se transforme într-o *universitate bilingvă*, așa cum sînt destule de acest fel în — iarăși trebuie s-o spunem — Europa și America. Prin trecerea la această nouă configurație, UBB ar răspunde onorabil cîtorva exigențe morale: ar pune în valoare *dreptul la învățămînt autonom universitar*, drept pe care comunitatea maghiară l-a revendicat limpede și prin forme referendale convingătoare; ar valorifica *principiul egalității șanselor*, respectiv al *egalității limbilor* (nu numai în amfiteatre, dar și în administrația și managementul UBB), ar respecta *accesul egal la decizie*, pe care actuala structură asimetrică a voturilor nu o poate garanta, în lipsa unui drept de *veto*, sau a altor tipuri de corective. Am văzut funcționînd o asemenea universitate bilingvă în cantonul bilingv franco-german Fribourg din Elveția. E drept că este vorba de o universitate de dimensiuni mai modeste, dar ea

arată, simplificat, cam așa: există în paralel două secții autonome, fiecare cu limba sa de predare, cu toate secțiile și specializările „în oglindă”; cele două secții sînt *permeabile pe orizontală*, ceea ce înseamnă că un student poate opta să urmeze un curs în oricare din cele două limbi, după cum îi convine profesorul și în funcție de acceptul acestuia; profesorii bilingvi predau la ambele secții, în funcție de nevoi și disponibilitate; „baza materială” — laboratoare, biblioteci, campus — este comună, tinerii nefiind separați în nici un mod; senatul universității cuprinde o *reprezentare egală* a celor două secții, indiferent de numărul de studenți, ședințele sale desfășurîndu-se în *ambele limbi*, cu asigurarea traducerii simultane pentru universitarii unilingvi; funcția de rector este desigur eligibilă, dar este obligatorie *alternarea mandatelor* între germanofoni și francofoni. O unitate de autonomie, cu evidente avantaje, dintre care nu în ultimul rînd cel al domolirii suspiciunilor.

3. **Universitatea multiculturală**, este acum opțiunea comunității academice române (liberale). Este un corectiv demn de toată lauda, care a fost adus UBB după decembrie 1989 și se datorează deschiderii, tenacității și profesionalismului rectorului Andrei Marga, azi ministru al educației naționale. Andrei Marga, unul din cele mai talentate spirite reformatoare, a reușit în cîțiva ani să șteargă urmele de ceaușism de pe obrazul universității, a repus la locul cuvenit demnitatea spiritului academic, a introdus secții și facultăți noi (noi în întregul învățămînt superior din România), a conectat instituția la surse de finanțare și cooperare care i-au deschis orizonturi extrem de profitabile. Sub conducerea lui Andrei Marga și a excelentei echipe de manageri din jurul său — nu pot să nu-l amintesc pe cancelarul Paul Șerban Agachi —, UBB a devenit una din instituțiile cele mai dinamice și flexibile din România, demnă de titlatura de *primă universitate a Transilvaniei*. Tot lui Andrei Marga i se datorează acest nou statut de multiculturalitate pe care îl are UBB actualmente și care *grosso modo* înseamnă coexistența a trei linii de studii: una în limba română, una în limba maghiară și a treia în limba germană, cărora li s-a adăugat și un acces rezervat romilor. Conștient de forța modelului la originea căruia se află, Andrei Marga îl caracteriza, într-un articol apărut în aprilie 1997, în următorii termeni: „*Niciodată în principala universitate a*

Transilvaniei nu au studiat mai mulți maghiari. Niciodată nu au fost mai multe structuri pentru studii în limba germană. Niciodată atît de mulți tineri nu au studiat ebraica și istoria răsăriteană a evreilor. Niciodată în această universitate nu au fost cuprinse, ca astăzi, teologiile ce reprezintă numeroasele biserici din Transilvania.” Tot în același articol, autorul avertizează că modelul multicultural are adversari versați: „*Nu numai mentalitățile statului distributiv al socialismului răsăritean, ci și un nou conservatorism, ce se drapează cu devizele liberalismului, se ascunde acum sub confuzia mai mult sau mai puțin conștientă dintre «democrația universitară» și democrația civilă.*”

Politically correct! În orice universitate ce se respectă, ba chiar în orice mediu politic sau de reflecție ce se revendică de la valorile unanim acceptate, un asemenea discurs nu poate decît să se bucure de o unanimă prețuire. Dar, probitatea morală ne obligă să reluăm cîteva din întrebările pe care le pun criticii acestui model, subliniind de la început că orice critică cinstită pleacă de la premisa că „*altera pars*” este și ea de bună-credință, punîndu-și eventual aceleași întrebări. Iată, cîteva! Este caracterul multicultural o opțiune profundă sau una conjuncturală, o soluție *fashionable* menită să *eludeze adevărata dezbatere* privind soarta învățămîntului superior în limba maghiară și să tempezeze aprehensiunile corpului academic maghiar? Prin introducerea liniei de

Recomandarea de la Haga referitoare la drepturile minorităților naționale la educație (noiembrie 1996)

Educația minoritară la nivel terțiar

17. Persoanele aparținînd minorităților naționale ar trebui să aibă acces la nivelul terțiar de educație în propria limbă în cazul în care au demonstrat necesitatea acesteia și cînd numărul lor justifică acest lucru. Educația în limba minoritară la nivelul terțiar poate fi asigurată în mod legitim minorităților naționale prin asigurarea facilităților necesare în cadrul structurilor educaționale existente — în cazul în care acestea pot servi adecvat necesităților minorităților naționale în cauză. Persoanele aparținînd minorităților naționale pot, de asemenea, căuta căi și mijloace pentru a-și fonda instituțiile educaționale proprii la nivel terțiar.

18. În situațiile în care, în istoria recentă, minoritatea națională și-a menținut și a deținut controlul asupra propriilor instituții de învățămînt superior, acest lucru va trebui recunoscut în elaborarea viitoarelor cadre legale.

studii germane și perspectiva unor linii de studiu în engleză și franceză, se caută o alternativă sau un complement la linia de studii în limba maghiară? De ce nu se deblochează mecanismele accesului la decizie, de ce „*colegii maghiari*” sînt mai degrabă pe post de grup căruia i se fac concesii, decît pe acela de partener egal? De ce nu există o egalitate a limbilor în toată universitatea, inclusiv în management, acte de studii, etc? De ce planurile de dezvoltare, cooperare, *informația*, sînt apanajul unui singur grup? De ce *simbolistica, memoria colectivă* academică, *serbările* universitare nu reflectă și ele caracterul declarat multicultural? De ce, avînd în vedere tradițiile, solicitările și nevo-

ile, linia de studii în limba maghiară se oprește mereu la forme hîrjite, fără a se coagula în facultăți, fie și în limitele posibilităților? Răspunsurile veni-vor, să sperăm, tot de la Cluj.

Universitățile, cele care își merită numele, sînt adevărate *think tank-uri* în care mințile cele mai luminate ale națiunilor, în spiritul valorilor universale, prefigurează *viitorul*, demolînd literalmente prezentul cînd acesta este neîncăpător. Cum să interpretăm în acest context, o frază a aceluiași autor din același articol, în care se afirmă că între principiile ce călăuzesc reforma inițiată la UBB este și „*extinderea studiilor complete în maghiară și germană, pînă la limitele permise de legislație*” (sic!). O legislație care arată cum arată, adoptată de parlamentul dominat de foștii comuniști și de ultranaționaliștii care au condus România pînă în noiembrie 1996. O pată în soare sau o profesiune de credință care se leagă de fraza citată cu cîteva rînduri mai sus și pe care îmi permit s-o reiau: „... *confuzia mai mult sau mai puțin conștientă dintre «democrația universitară» și democrația civilă*”. Îmi cer scuze, dar nu pot să-mi reprim neliniștea: o multiculturalitate cu voie...?

Închei, exprîmîndu-mi speranța că democrația universitară nu va fi mai puțin, ci dimpotrivă, *mai mult* decît democrația civilă, că *pactul academic* de la Cluj-Kolozsvár-Klausenburg se va impregna de smerenia acestui sfîrșit de veac cînd nici un om cinstit nu-și poate odihni liniștit capul pe pernă dacă nu-l trece fiorul poverii de a se simți răspunzător pentru soarta celui alt.

Cine reprezintă „populația”?

Biroul pentru Drepturile Omului, finanțat de Uniunea Europeană prin programul PHARE-Democracy, a organizat la 20 februarie a.c. atelierul „Poliția și noi”, invitând la dezbateri — privind imaginea și așteptările pe care le are societatea civilă de la Poliție — reprezentanți ai Inspectoratului General de Poliție, Inspectoratului Județean de Poliție Mureș, Inspectoratului de Poliție al Municipiului Tîrgu-Mureș și reprezentanți ai unor organizații neguvernamentale din Tîrgu-Mureș care activează în domeniul drepturilor omului, sau care, prin specificul lor, au contacte regulate cu Poliția.

La seminarul „Poliția și comunitatea”, organizat la Tîrgu-Mureș, Societatea civilă a fost reprezentată de doi țigani și de un maghiar

Liga „Pro Europa” a organizat, la Tîrgu-Mureș, un seminar „Poliția și comunitatea”, care se voia a fi un dialog largit despre problemele societății civile și poliției. Din partea IGP a participat Ioana Vințianu. De la IJP Mureș au răspuns chemării zece polițiști. În schimb, societatea civilă a fost reprezentată de trei persoane: Csorkuly Sandor și Mokka Rudolf, repre-

zentanții țiganilor; și Halcer Istvan, referent la ligă. Într-o limbă română aproximativă Csorkuly, președintele Uniunii Romilor, le-a povestit polițiștilor că a fost plecat în America și că va mai pleca. Polițiștii sînt de părere că nu în acest mod se rezolvă problemele comunității în raport cu instituția lor și că populația nu poate fi reprezentată doar de trei oameni.

Liga „Pro Europa” este recunoscută pentru averșitatea manifestată față de poliție și, în general, depune un zel deosebit pentru apărarea țiganilor. Ie că aceștia nu sînt dreptate. La acțiune nu a participat nici un reprezentant al presei, pentru că organizatorii nu s-au obosit să-l anunțe.

CORA CRISTIAN MUNTEAN

Referitor la articolul „La seminarul „Poliția și comunitatea”, organizat la Tîrgu-Mureș, societatea civilă a fost reprezentată de doi țigani și un maghiar”, apărut în Evenimentul zilei din 24 februarie 1998, dorim să facem următoarele precizări:

1. Acțiunea organizată de Liga PRO EUROPA nu a fost seminar, ci atelier, iar titlul lui nu a fost „Poliția și comunitatea”, ci „Poliția și noi”.

2. Seminariile, prin definiție, urmăresc educarea persoanelor participante, pe cînd atelierul este discuție între specialiști în anumite domenii, prin care se confruntă diferențele de păreri referitor la o anumită problemă. Prin urmare, au fost chemate persoane care în munca lor de zi de zi au contacte cu Poliția în domeniul drepturilor omului (s-a omis din articol că acest atelier a avut loc în cadrul Biroului pentru Drepturile Omului al Ligii PRO EUROPA).

3. Din partea societății civile a participat și dl. Gheorghe Lupu, reprezentant al LADO, filiala Mureș, informație de asemenea omisă din relatarea în cauză.

4. Au fost invitați și reprezentanții altor organizații neguvernamentale, care însă nu au răspuns acestei invitații. Chiar dacă aparent numărul de patru al reprezentanților diferitelor organizații poate să pară mic, el a fost determinat de situația locală din Tîrgu-Mureș: la întrebarea mea adresată purtătorului de cuvînt al IJP Mureș, dacă mai există și alte

organizații care se interesează de abuzurile comise de unele persoane din cadrul Poliției, răspunsul a fost negativ. Oricum, cu ocazia unei dezbateri, nu cantitatea participanților, ci calitatea ideilor contează.

5. Dintr-o discuție care a durat peste două ore, autoarea articolului, Cora Cristian Muntean, a ales spre prezentare un sfert de propoziție, care nici măcar nu se referea la tema discuției (era o divagație, conversația fiind absolut neformal).

6. Nu putem să fim de acord cu formularea „polițiștii sînt de părere că...”. Afirmarea ar fi corectă dacă semnatarul articolului ar fi făcut un sondaj de opinie printre polițiști, spre a le afla părerea. Dacă un polițist a exprimat acest punct de vedere, nu înțelegem motivul pentru care această persoană este ascunsă într-o formulare generală, colectivă.

7. Liga PRO EUROPA nu are sentimente de „aversitate” (sic!) față de instituția Poliției. Nici o societate democratică nu poate exista fără o poliție profesionistă. Liga manifestă severitate față de acele cadre de poliție care încălcă legile României (care includ tratatele internaționale din domeniul drepturilor omului la care România este parte). Atît societatea civilă, cît și Poliția au numai de cîștigat prin eliminarea din aceste instituții a persoanelor care comit abuzuri. Acest scop comun a fost baza de pornire a atelierului „Poliția și noi”, bază la care articolul nu face nici o referire.

8. Potrivit formulării din articol, Liga PRO EUROPA ar „depune un zel deosebit pentru apărarea țiganilor; fie că aceștia au sau nu dreptate”. Liga PRO EUROPA este cunoscută atît pe plan intern, cît și pe plan internațional pentru implicarea ei în cazul Hădăreni, care a avut ca scop trimiterea cazului în fața instanței de judecată (cu rezultatele cunoscute: în noiembrie 1997 la Tribunalul Mureș a început procesul în acest caz). Organizația noastră anchetează sesizările în care se reclamă încălcarea de către o autoritate a unui drept. Decizia finală — dacă a existat sau nu o încălcare — aparține justiției. Din cele 200 de sesizări înregistrate anual, în jur de 20 se dovedesc a fi încălcări, din care aproximativ o pătrime se referă la romi. Astfel, afirmația este falsă și tendențioasă.

9. Presa nu a fost invitată la atelier din mai multe motive. Primul, și cel mai important: prezența presei nu ar fi avut nici o utilitate, acțiunea avînd un caracter strict profesional. Dar pot fi invocate și alte motive: de exemplu, pentru unele cazuri la care s-au făcut referiri, Liga PRO EUROPA nu a primit acordul persoanelor implicate de a le face publice. Organizația noastră are obligația de a respecta principiul confidențialității.

10. Prin titlu, autoarea etnicizează tema abordată fără nici un temei (în mod artificial, omîind prezența dlui Gheorghe Lupu, care nu este nici „țigan”, nici „maghiar”). Iar cei prezenți la atelier — indiferent de etnia lor — au reprezentat instituții sau organizații, nicidecum „populația”. Confuzia între două noțiuni diferite (asociații și societate), cît și întreaga afirmație din titlu sugerează o frustrare: cum poate fi „populația” reprezentată de doi romi și un maghiar? O frustrare caracteristică intoleranței.

Sperăm că aceste precizări au lămurit motivul și modul de organizare a atelierului „Poliția și noi”, care, din punctul nostru de vedere, a avut succesul scontat. Urmează ca întreaga societate să beneficieze în urma acestei acțiuni, și a altora inițiate de organizații neguvernamentale. (H. I.)

Grupul de observatori LADO Tîrgu Mureș

O altfel de întîlnire cu poliția

În luna februarie a.c., Liga Apărării Drepturilor Omului Tîrgu Mureș a participat la dezbaterile organizate de Liga Pro Europa, cu tema: „Poliția și societatea civilă”.

Au participat, din partea Poliției, doamna Maior Vintileanu Antoaneta, șefa Serviciului Prevenire din IGP București, precum și întreaga conducere a Poliției Mureș, alături de județeană cît și municipală (opt comandanți din diferite departamente). Din partea societății civile, în afară de gazde, au mai participat LADO Mureș și două organizații ale romilor. Dacă ținem cont de faptul că în Tîrgu Mureș există 81 de organizații non-guvernamentale (ONG), nu greșim afirmînd că participarea a fost cu totul necorespunzătoare. Au lipsit de asemenea și reprezentanții administrației publice locale.

Este cunoscut că dialogul dintre Societatea Civilă și reprezentanții Puterii poate crea forța necesară abordării și rezolvării oricăror probleme ale societății. Dar pentru aceasta ONG trebuie să existe în fapt, nu numai pe hîrtie. De asemenea, autoritățile locale se cuvine să trateze cu mai multă considerație și atenție Societatea Civilă.

În ciuda stabei participării, întîlnirea a fost cît se poate de fructuoasă. Atîr prin prezența în corpore, cît și prin modul cum s-a discutat, cum s-a răspuns la întrebări. Poliția mureșeană a demonstrat că tînde să se perfecționeze, că dorește o colaborare serioasă și sinceră cu organizațiile non-guvernamentale, manifestînd un interes deosebit pentru problematica drepturilor omului.

prof. Gheorghe Lupu

MINORITATE ÎN MAJORITATE

Centrul Intercultural al Ligii PRO EUROPA a organizat la 21 februarie, în colaborare cu Consiliul Județean Harghita, masa rotundă „Minoritate în majoritate, majoritate în minoritate”. La aceste dezbateri au fost invitați reprezentanți ai ONG-urilor, ai administrației locale, ai poliției, universitari, juriști. LPE a fost reprezentată de Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek, Laura ARDELEAN, KACSÓ Judit-Andreea. Prezentăm în aceste pagini câteva din problemele, întrebările, posibilele soluții care s-au vehiculat la această masă rotundă.

Maria RIȚIU (consilier județean): Se apreciază uneori că menținerea unei stări conflictuale între etnii creează condițiile optime pentru păstrarea nealterată a identității naționale și că buna înțelegere ar conduce la asimilare. Raționamentul mi se pare greșit întrucât și în alte țări există populații de etnii diferite care se înțeleg și se ajută reciproc, și care nu au dispărut, ci dimpotrivă s-au dezvoltat.

Pe de altă parte, nu cred că prin asimilare forțată crește puterea unei națiuni, cei care procedează astfel dau dovada slăbiciunii lor.

Eu cred că avem un avantaj că trăim împreună, oameni de etnii diferite, pentru că ne disputăm onoarea de a fi păzitorii libertății publice, lucru care ar trebui să le dea de gândit radicalilor și naționaliștilor din ambele tabere.

Ioan ROMAN (comandantul unității de jandarmi din Miercurea-Ciuc): Greșim dacă ne închipuim că problemele pe care nu le discutăm nu există. Pentru o minoritate cel mai important lucru este ca membrii ei să-și poată menține conștiința apartenenței la etnia respectivă, un lucru care, aici, în Harghita, este valabil pentru minoritatea românească.

Primul semn de pierdere a identității este pierderea limbii, culturii și a posibi-

lității de raportare a valorilor proprii. Există în Harghita localități unde românii nu știu să vorbească românește, însă acest lucru nu poate fi imputat maghiarilor, ci românilor de aici, pentru că nu sînt foarte bine organizați. De pildă, în bisericile din anumite sate se cîntă la liturghie românește, dar altfel limba română nu este vorbită.

Adrian LUNG (preot greco-catolic): Majoritatea în minoritate poate să trăiască așa cum dorește, poate să își educe copiii așa cum dorește în măsura în care dorește să o facă și se implică în primul rînd ea însăși în rezolvarea propriilor probleme. Fiecare om este, dacă ne gîndim bine, atît în majoritate cît și în minoritate din diferite puncte de vedere. Dacă își armonizează aceste două aspecte trăiește liniștit.

Cristinel GLODEANU (ApR): Faptul că electoratul românesc din Harghita nu este reprezentat în Parlament se datorează orgoliilor românilor care s-au divizat în foarte multe partide, nu au reușit să stabilească o listă electorală comună (există aproximativ 17 partide românești în zonă).

Mihai SARCA (subprefect): Se pare că în ultimii doi ani ne confruntăm cu o situație care nu e folositoare nimănui: un exces de mediatizare. Ju-

dețul este prezentat în relatările mass media ca o zonă despre care nimic altceva nu merită discutat decît relația dintre români și maghiari; și tot mass media mai cade și în păcatul generalizării

unor cazuri care în realitate sînt întîmplări izolate.

HORVÁTH István (sociolog, CCRIT): Una din marile probleme ale maghiarilor din Harghita este imposibilitatea de a controla în vreun fel propria imagine, care este întotdeauna dată din exterior: alții vorbesc despre ei, nu ei înșiși. Aș mai semnala lipsa nuanțării imaginii maghiarilor în jurnalele TV. Sîntem prezentați ca o masă omogenă, pe cînd noi, ca orice comunitate, diferim unii de ceilalți. În privința mult trîmbișatei probleme socio-lingvistice, aici, în zonă, este izbitoarea inconsistența dintre starea de fapt și starea de drept.

PÁLL Árpád (primar Gheorgheni): Nu poate decît să ne îngrijoreze că în România totul este supus politicului, iar legislația românească nu face excepție, căutîndu-se nu atît instituirea statului de drept, cît satisfacerea unor cerințe electorale. Apoi, sînt marginalizate — deliberat — cunoștințe elementare cu privire la evoluția de după război: componența etnică a orașelor, de pildă, și cum s-a ajuns la structura actuală a populației.

Este greu de acceptat faptul că se iau hotărîrile la nivel central, de către oameni, persoane juridice, instituții care nu știu ce înseamnă a trăi împreună. Trebuie să înțelegem cu toții că nu avem altă cale decît conviețuirea.

Gabriel ANDREESCU (APADOR-CH): O abordare practică și principială trebuie să plece de la ierarhia principiilor pe care ni le impunem în tratarea situației din Harghita și Covasna. Potrivit articolului 4, aliniatul 2 al Constituției României, principiul nediscriminării este fundamental în legislația internă și internațională, este baza relațiilor dintre minoritate și majoritate. Sensul ideii de stat național trebuie să se limiteze la semnificația sa istorică (statele naționale s-au format în virtutea unei evoluții în care națiunea a jucat un rol hotărîtor). Dar, cum această idee este înțeleasă la noi *ad litteram*, existența unei singure limbi oficiale și nu a mai multora se reflectă într-o asimetrie a tratării limbii române.

Chiar dacă folosim principiul nediscriminării cu bunăcredință, el nu este suficient: o egalitate reală are nevoie de existența unor măsuri speciale pentru minoritate.

Sistemul de protecție a minorităților naționale pornește de fapt de la echilibrarea raporturilor de forțe între majoritate,

BARTUNEK István, Mircea TOMA și Dan PAVEL

MAJORITATE ÎN MINORITATE

Renate WEBER, Gabriel ANDREESCU, SZOKOLY Elek, Smaranda ENACHE și KOLUMBÁN Gábor

care deține puterea decizională, și minoritate, care prin definiție nu o are.

Există o asimetrie completă între minoritatea maghiară și minoritatea care provine din majoritate: nu există o minoritate românească în Harghita, întrucât ea este una teritorială, iar minoritățile teritoriale nu sînt recunoscute oficial, politico-juridic.

Desigur, cazurile delicate nu trebuie ocolite, dar trebuie deosebite de invențiile dezgustătoare care creează stări de conflict; trebuie discutate și rezolvate.

Mircea Nicolae COSTRUȚ (ofițer M.I.): Problema relațiilor interetnice este privită, din păcate, de pe o poziție emotivă, nu lucidă, rațională. În raportul poliție/comunitate, poliția nu are de ales între lege și protecția identității etnice a unei comunități.

Directivele comportamentului cadrelor de poliție subliniază necesitatea utilizării aceluiași standard legal pentru toți, încălcarea legii să fie abordată indiferent de etnie, precum și eradicarea culpabilizării colective. Poliția este cea mai vizibilă componentă unei guvernări și, de aceea, acceptarea atitudinilor partizane, a intoleranței față de minorități conduce la convingerea că guvernul împarte cetățenii în categorii diferite.

PAPP KINCSES Emese (Fundația Tinerii pentru Democrație): Maghiarimea a fost și este în continuare definită ca dușman, guvernele s-au schimbat iar noi am rămas dușmanul etern — am sentimentul că puterea are nevoie de acest dușman.

Mircea TOMA (Academia Cațavencu): În momentul de față orice referire la istorie este neproductivă. Nu poate fi scrisă o istorie pînă cînd nu este pace între cei care trebuie să o scrie.

Dan PAVEL (Project on Ethnic Relations): Noua putere a făcut foarte puțin pentru calmarea spiritelor.

Democrația constă în norme, proceduri și instituții — nu există o formulă prestabilită de rezolvare a tuturor problemelor. Democrația este regimul politic în care la putere este majoritatea, care favorizează minoritățile.

Mi se pare ciudat ca o asociație regională din Tg-Mureș a trebuit să vină la Miercurea-Ciuc să organizeze această întrînire, că cei de aici nu reușesc să ajungă la înțelegere ei înșiși.

Marius LAZĂR (CCRIT): Este greu de stabilit care este limita de la care un naționalism nu mai este moderat; ce este naționalism bun și ce este cel rău, mă întreb și vă întreb. Puterea trebuie să adopte o atitudine clară și, pînă una alta, chiar în virtutea propriului interes, căci altfel nu se va reuși ciupirea din electoratul lui Vadim sau Funar, ci numai legitimizarea discursului acestora.

„Traqués dans leur propre pays”?

Într-o pauză a seminarului de la Miercurea Ciuc am primit — cu dedicație din partea sub-prefectului Harghitei — volumașul cu titlul de mai sus, publicat de Guvernul României. Am aflat că le fusese repartizat gratuit prefecturilor pentru ca, la rîndu-le, acestea să-l transmită mai departe. Publicată în limbi de circulație internațională (franceză, germană, engleză), lucrarea lui Z. Dragoș este destinată în mod evident cititorului străin, eventual vizitator al României, eventual investitor, etc. Ce află prezumptivul cititor despre o parte din locuitorii României, în speță cei de limbă maghiară? Cele mai cutremurătoare „fapte”: atrocități, sălbăticiii, cruzimi, bestialități comise în zilele revoluției din decembrie împotriva concetățenilor lor mioritici, evident inocenți, etern *hărțuiți în propria lor țară*. Studiul introductiv ne asigură, dacă mai era nevoie, că acesta nu este un accident al istoriei, ci o constantă a caracterului hunic. Evident, „studiul” nu explică de ce și cum, în ciuda nemiloasei istorii, românii s-au înmulțit și au prosperat pe aceste meleaguri. Răsfoindu-l, oricine are o cît de cît rezonabilă aplecare către analiză, remarcă din capul locului că scopul său este exclusiv propagandistic și că este destinat să contracareze revendicările minorității maghiare din România, în special pe cele ale secuilor, prezentați ca o hoardă de sălbatici primitivi, ce merită din plin oprobiul Europei civilizate. Dacă volumașul ar fi emanația unui grupuscul de extremiști împătimiti, n-am avea încotro, deși contravine desigur opțiunilor noastre demo-pluraliste. Numai că, în cazul cu pricina, ceea ce șochează este că războiul pare să fie purtat de respectivul grupuscul prin **intermediul guvernului**, fiind îndreptat, culmea, împotriva unei părți a plătitorilor de taxe din respectiva parohie. Banul public este utilizat, dacă mi se permite, în modul cel mai pervers și, nu-ncape îndoială, periculos cu puțință. Cît despre imagine, ce să mai spunem: cine să investească, la propriu și la figurat, într-o asemenea țară? Înclin să-l asigur pe cititorul acestor rînduri că nu-mi vine să cred că guvernul Ciorbea va fi finanțat lucrarea în chestiune, deși numai o anchetă ne poate da un răspuns neechivoc. Rămîne perplexitatea: **cum se face totuși că sub acest guvern s-a putut scoate pe piață un produs de nocivitatea deșeurilor nucleare, gata să pulverizeze într-o clipă imaginea liberal-impăciuitoare a actualei echipe?** Explicația cea mai plauzibilă ar fi că lucrarea va fi fost „pe stoc” în vreunul din subsolurile Palatului Victoria și că un funcționar zelos, totuși nu mai puțin lenes, abia acum, după „marea schimbare” din noiembrie 1996, va fi apucat s-o distribuie către beneficiari. Chiar așa sînd lucrurile, te trec fiori de gheață la gîndul că alizeul reformist n-a pătruns nici măcar în pivnițele Palatului Victoria, darămite în țara profundă...

Cînd o să afle, sărmana, că „ai noștri au întors armele”!? Sau e mai bine să nu afle deloc? (S.E.)

Maghiarii din România

EVOLUȚIE DEMOGRAFICĂ:

1920: 1.463.573, din care
 1.326.000 în Transilvania
 1930: 1.423.459 (9,97%)
 1956: 1.587.675 (9,08%)
 1966: 1.619.592 (8,48%)
 1977: 1.712.853 (7,94%)
 1992: 1.624.959 (7,12%)

Cei 1.619.368 de maghiari, 831 secui și 2165 ceangăi se află repartizați pe județe după cum urmează: • 295.104 în județul Harghita, 252.651 în Mureș, 181.703 în Bihor, 175.502 în Covasna, 146.186 în Cluj, 140.392 în Satu Mare, 63.558 în Brașov, 63.151 în Sălaj, 62.866 în Timiș, 61.011 în Arad, 54.902 în Maramureș, 24.765 în Alba, 21.098 în Bistrița-Năsăud, 33.849 în Hunedoara, 19.309 în Sibiu, 8585 în București, 7876 în Caraș-Severin, 4373 (și cca. 1000 declarați ceangăi) în Bacău, 1369 în Constanța, 922 în Olt, 506 în Gorj, 484 în Iași, 447 în Vâlcea, 440 în Suceava, 423 în Galați, 422 în Mehedinți, 413 în Neamț, 404 în Argeș, 380 în Dâmbovița, 343 în Dolj, 212 în Brăila, 176 în Tulcea, 162 în Buzău, 153 în Vrancea, 124 în Călărași, 118 în Botoșani, 111 în Giurgiu, 106 în Ialomița, 103 în Teleorman.

APARTENENȚĂ RELIGIOASĂ:

765.370 reformați
 669.420 romano-catolici
 74.021 unitarieni
 27.828 ortodocși
 23.393 greco-catolici
 12.845 bapțiști
 12.842 evanghelici sinodo-presbiterieni
 8.280 adventiști
 7.201 evanghelici de confesiune augustină
 4.339 pentecostali
 2.399 creștini după Evanghelie
 193 mozaici
 11.924 altele
 3.277 fără religie
 616 ate
 825 nedeclarată

ISTORIC:

Sfârșitul sec. IX - sec. X – Stabilirea maghiarilor în Transilvania, trecerea la creștinism. Transilvania face parte din Regatul Ungar.

Sec. XI-XII – Organizarea administrativă

a Transilvaniei, crearea de către regii maghiari a comitatelor. Înființarea Episcopiei Romano-Catolice de la Alba-Iulia. Grupul etnic maghiar numit secuime se stabilește în Transilvania și primește autonomie.

Sec. XIII – Primele construcții gotice, *loca credibilia* la Oradea și la Alba-Iulia. Prima mărturie scrisă despre „adunarea generală” (*congregatio generalis*) a nobililor (1288).

Sec. XIV – Listazecimală papală din 1331-1337, care face recensământul catolicilor din Transilvania, enumeră așezările locuite de maghiari. Prima menționarea „adunării generale” (*congregatio generalis*) asecuilor (1344). În practica documentelor latine apare instituția notarului public (*notarius publicus*). Oradea devine un important centru al trecento-ului.

Sec. XV – Centru umanist la Oradea, construcții renașcentiste (Oradea, Alba-Iulia, Gilău).

Sec. XVI – Începe Reforma. Ungaria ajunge sub tutelă austriacă și turcă, ia ființă principatul autonom Transilvania, condus de principii maghiari. Dieta de la Turda proclamă pentru prima dată libertatea cultelor (1568). Academie iezuită la Cluj (1581). Prima carte de matematică în limba maghiară din Transilvania (1591).

Sec. XVII – Academie la Alba-Iulia, cu renumiți profesori din străinătate (1622). János Apáczai Csere scrie și publică *Encyclopaedia Hungarica* (1653). Cod de legi: *Approbatæ Constitutiones Regni Transsylvaniae* (1653). La sfârșitul secolului Transilvania ajunge sub ocupație austriacă.

Sec. XVIII – La 1703 începe războiul de independență condus de principele transilvan Ferenc Rákóczi. În 1705 Dieta Ungariei de la Ozd proclamă unirea cu Transilvania. După înfrângerea în lupta pentru independență a maghiarilor (1711), stăpînirea austriacă se întărește. Transilvania devine o regiune a Imperiului Austriac, fiind Mare Principat (*Grossfürstentum*). La Cluj ia ființă prima societate teatrală permanentă în limba maghiară (1792).

Sec. XIX – János Bolyai, în *Appendix*, pune bazele geometriei non-euclidiene (1830). Revoluția și lupta pentru libertate împotriva stăpînirii austriece (1848-49), reforme sociale: dezrobirea iobagilor, participarea colectivă la cheltuielile publice. Ca urmare a hotărîrii dietei, Transilvania face parte doi ani (1848-49) din Republica Ungară. În 1866 are loc încă o dată reunirea cu Regatul Ungar, de această dată cu acordul casei imperiale austriece. La Cluj se înființează o universitate maghiară (1872). La 10 august 1895 congresul naționalităților din Imperiul Austro-Ungar, la care sînt reprezentăți românii, sîrbii și slovacii hotărăște: „numai totalitatea popoarelor din Ungaria se poate identifica cu statul.”

Sec. XX – Ia ființă Biblioteca Universitară la Cluj, pe baza colecției Asociației Muzeale din Transilvania (EME, în 1906). După încheierea primului război mondial, Tratatul de Pace de la Trianon consfințește alipirea Transilvaniei la România. Maghiarii din Transilvania devin minoritate națională. Proclamația de la Alba Iulia promite maghiarilor și sașilor autonomie deplină în cadrul statului român. Ca urmare a dictatului de la Viena, Transilvania de Nord devine parte integrantă a Ungariei (1940-44). *Decretul Lege pentru Statutul Naționalităților Minoritare* din 1945 promite maghiarilor din România folosirea neîngrădită a limbii materne (chiar în fața autorităților sau a justiției în zonele unde ponderea lor depășește 30%) și dreptul la învățămînt primar, secundar și superior în limba maternă. Se instaurează dictatura comunistă (30 decembrie 1947), care va fi înlăturată în decembrie 1989. Proclamația Frontului Democratic al Salvării Naționale promite maghiarilor recunoașterea dreptului la autonomie personală și colectivă respectiv înființarea Ministerului Naționalităților.

(Sursa: *Uniunea Democrată Maghiară din România*)

B. D. O.

Ale cui sînt drepturile?

În perioada 1 martie 1997 - 28 februarie 1998 s-a desfășurat proiectul Biroul pentru Drepturile Omului, finanțat de Uniunea Europeană prin programul PHARE-Democracy. Activitățile permanente ale Biroului au fost: primirea publicului, studierea, traducerea, redactarea și publicarea unor documente de drepturile omului, distribuirea materialelor publicate în domeniul drepturilor omului. Totodată au fost organizate ateliere pentru dezbaterile unor probleme în domeniul respectării drepturilor omului în penitenciare, școli, unități militare, a respectării drepturilor minorităților, femeilor, a drepturilor sociale și a relației dintre cetățean și Poliție.

Importanța drepturilor omului

Mulți interpretează activitatea organizațiilor de drepturile omului ca fiind îndreptată spre apărarea unor infractori sau a persoanelor cu un comportament deviant. Această aparență are un anumit suport: de exemplu asupra celor bătuți de polițiști planează bănuiala unui conflict cu legea. Nu trebuie uitat însă că reglementările din domeniul drepturilor omului sînt legi la fel de importante într-o democrație ca și Codul Penal, iar autoritățile nu se află deasupra legilor, ci, din contră, trebuie să reprezinte un model în respectarea legilor, iar prin faptul că sînt „plătite” din buzunarul cetățenilor, au obligația de a fi transparente în fața unor anchete — din partea societății civile — menite să observe eventuale abuzuri de putere.

Utilitatea proiectului

Obiectivul proiectului *Biroul pentru Drepturile Omului* a fost de a contribui la crearea unui climat de respectare a drepturilor omului în România și a unei *culturi a drepturilor omului*. Din acest motiv, s-a căutat atît sensibilizarea cetățenilor, cît și a autorităților în acest domeniu.

Deși unele dintre acțiuni au fost concentrate asupra unor segmente mai reduse din populație (cum ar fi deținuții), majoritatea lor au atins grupuri mari de oameni: femei, elevi ș.a., dovedind că sfera drepturilor omului nu se reduce doar la unele categorii restrînse de persoane mai expuse abuzurilor.

Ce cîștigă practic cetățenii orașului Tîrgu-Mureș și cei din zonă prin

Atelierul „Respectarea drepturilor copiilor în școlile din Tg.-Mureș”

existența unui Birou pentru Drepturile Omului?

În țară există cinci organizații guvernamentale care activează în acest domeniu: APADOR-CH (Comitetul Helsinki Român), LADO, SIRDO, APADO și Liga PRO EUROPA. Dintre acestea, doar ultima are un birou în Tîrgu-Mureș, care primește persoanele cu plîngeri (au filiale teritoriale LADO și APADO, dar nu dispun de sediu). Anual, circa 200 de persoane se prezintă la Biroul pentru Drepturile Omului cu diferite sesizări.

Pe de altă parte Liga, prin contactele cu autorități, promovează implementarea locală a uzanțelor internaționale cu privire la drepturile omului, fapt de pe urma

căruia au de cîștigat toți cetățenii care contactează autoritățile respective.

Continuarea proiectului

Deși proiectul finanțat prin programul PHARE-Democracy a luat sfîrșit, Biroul, existent din 1993, nu-și închide porțile. În continuare primește persoanele cu plîngeri, încearcă soluționarea cazurilor, atrage atenția autorităților și a presei, a întregii opinii publice asupra unor nereguli. Ba mai mult, în acest an dorește să dezvolte o rețea regională, extinsă pe mai multe județe, pentru ca de serviciile sale să beneficieze din ce în ce mai multe persoane.

Epilog

Căutînd răspuns la întrebarea din titlu, trebuie subliniat că drepturile sînt ale noastre, ale tuturor. Și nu putem fi satisfăcuți, dacă drepturile noastre sînt respectate, dar ale altora nu. A fi indiferenți la ceea ce se întîmplă într-o închisoare, sub pretextul că nu ne afectează pe noi, este o ipocrizie. *Într-o țară în care nu se respectă drepturile unora, există riscul de a nuse mai respecta drepturile nimănui.* Bucuria de a aparține categoriei norocoșilor este bucuria omului ignorant. (H. I.)

Ateliere organizate în cadrul proiectului PHARE-Democracy

- 19 aprilie: Respectarea drepturilor omului în penitenciare
- 20 mai: Standarde europene pentru respectarea drepturilor lingvistice
- 9 iulie: Drepturile omului în unitățile militare din Tîrgu-Mureș
- 1 octombrie: Drepturile și rolul femeii în societatea țigumureșeană
- 30 octombrie: Respectarea drepturilor copilului în școlile din Tîrgu-Mureș
- 10 decembrie: Conferință publică cu ocazia Zilei Internaționale a Drepturilor Omului
- 27 ianuarie: Respectarea drepturilor sociale în Tîrgu-Mureș
- 20 februarie: Poliția și noi

Derută în politica lingvistică a Zürich-ului

Numele oficial: Schweizerische Eidgenossenschaft/Confédération Suisse/Confederazione Svizzera/Confederaziun Svizra (Confederația Elvețiană); este folosită și forma Confédération Helvétique (Confederația Helvetică); forma prescurtată: Schweiz/Suisse/Svizzer/Svizra (Elveția).

Situarea: în Europa Centrală. Vecini (1819,9 km): Germania (316 km), Austria (165 km), Liechtenstein (41,1 km), Italia (718 km), Franța (571,8 km). **Suprafața:** 41 293 km² (locul 31). **Populația:** 7 074 000 loc. (locul 22). **Densitatea populației:** 171,3 loc./km² (locul 11). **Diviziuni administrative:** 23 cantoane = kantone/cantons, din care 3 sînt împărțite în semicantoane. **Sărbătoarea națională:** 1 august (aniversarea creării Confederației Elvețiene — în 1291). **Limbi naționale:** germana, franceza, italiana, retoromana. **Moneda:** 1 Franc (Franken) elvețian = 100 Centimes (Rappen). **PNB/loc. (1994):** 37 180 USD (locul 1 pe glob).

Confederația helvetică este în momentul de față un stat cu patru limbi naționale. Pentru ca elvețienii să se înțeleagă între ei, spre pildă, elvețianul germanofon învață în școală, ca pe prima limbă străină, franceza, în timp ce în Elveția francfonă se învață ca prima limbă străină germana. Dacă această înțelegere a funcționat perfect de-a lungul timpului, la ora actuală limba engleză devine din ce în ce mai mult limba de comunicație în Elveția. Dintr-o anchetă efectuată în 1994 reieșea deja că doar 1/5 din francofoni și 1/3 din germanofoni sînt capabili să se exprime fluent în cealaltă limbă a țării.

Această tendință va fi acutizată în cantonul Zürich întrucît copiii din acest canton urmează să învețe engleza chiar din primul an de școală, franceza și, respectiv, germana ocupînd astfel un loc secund. Măsura recent adoptată nu face altceva decît să vină în întîmpinarea cerințelor economiei, susține Ernst Buschor, ministrul cantonal al educației. „În ultimă instanță, prin aceasta ne pregătim tineretul pentru provocările viitorului”, opinează acesta în continuare.

Este îndeobște cunoscut faptul că la Zürich limba uzual folosită în multe din concernele elvețiene este engleza. Cu toate că într-o primă fază, de testare, inițiativa autorităților cantonului Zürich are în vedere doar cîteva clase, indignarea provocată în Elveția francfonă este foarte mare. În spațiul francfon, care se întinde din Geneva pînă în munții Jura, se consideră că „pacea lingvistică” este în primejdie, chiar dacă în cantonul Zürich franceza va rămîne în continuare un obiect de învățămînt (studierea ei începînd cu clasa a V-a). Adresînd un protest conducerii cantonului Zürich, autoritățile cantonului Vaud/Waadt, preziceau că „«retrogradarea» limbilor naționale în școlile din Zürich va duce la prejudicierea iremediabilă a relațiilor interne ale Elveției”. Ruth Dreifuss, ministrul educației în acest canton, opina în continuare că „pătrunderea englezei în Elveția, nu este un semn al deschiderii, ci al subordonării”.

Reto-romanii, minoritari lingvistici în Elveția, sînt sensibili la orice amenințare a poziției lor. Exact 1/5 din populația Elveției vorbește

franceza, iar germanofonii întrunesc 63,7% din totalul populației. În patru cantoane, Geneva, Vaud, Neuchatel și Jura, se vorbește franceza, iar alte două — Fribourg și Wallis — sînt bilingve, într-o parte a lor vorbindu-se franceza, iar în cealaltă germana. În cantoanele Ticcine/Tessin și Graubünden se află preponderent minoritățile lingvistice italiană și reto-romană, armonizate reciproc din punct de vedere lingvistic.

O mare surescitare a declanșat la sfîrșitul anului trecut publicarea în ziarul „Facts” din Zürich a unui sondaj din care reieșea că 60% din germanofoni se declară pentru engleză ca primă limbă străină necesară în educația școlară; remarcabil este însă faptul că această opțiune se regăsește și la 57% din reto-romani. Nu mai este de mult un secret că ei socotesc studiul limbii germane o „caznă pedagogică”: „În școlile noastre este de bon ton să ai note proaste la germană”, mărturisea lingvistul Jean Francois di Pietre în „Le Nouveau quotidien” din Lausanne. Pentru reto-romani mai este descurajant și faptul că li se impune să studieze germana literară, în vreme ce conaționali lor germanofoni se ambiționează să vorbească în mod curent dialectul elvețian al germanei, pe care ei nu îl înțeleg. Cu toate acestea, în momentul de față, limba germană rămîne importantă pentru reto-romani, aceștia fiind conștienți de faptul că numărul vorbitorilor acestei limbi în spațiul central și est-european se ridică la 180 de milioane.

Bernadette Calonego,

Zürcher Sprachverwirrung, în
Süddeutsche Zeitung, 19.02.1998

Traducere și adaptare
de Mircea Suhăreanu

REGIONALISM ECOLOGIC

În noiembrie 1993, patruzeci și două de țări europene au ajuns la un acord la Maastricht, Olanda, în virtutea căruia organele lor administrative responsabile de conservarea naturii să creeze o Rețea Ecologică Europeană în vederea unei mai strinse cooperări transfrontaliere.

O anticipare a acestui acord a fost inițierea, în 1991, de către organizațiile neguvernamentale Tisza Klub, din Szolnok (Ungaria), și Liga Pro Europa, din Tîrgu-Mureș (România) a unui proiect de cercetare interdisciplinară a stării ecologice a râurilor comune celor două țări. Proiectul, finanțat de Centrul pentru Mediul Regiunii Europei Centrale și de Est, a reunit biologi, ecologi, chimiști și geologi atît din România cît și din Ungaria, care au studiat bazinul Crișurilor și valea râului Mureș din mai multe perspective, în cadrul mai multor expediții. Rezultatele acestor studii sînt prezentate publicului de specialitate în volumele: *The Maros/Mureș River Valley. A study of the geography, hydrobiology and ecology of the river system and its environment*, Editors: Sárkány-Kiss Endre & Hamar József, și *The Criș/Körös Rivers' Valleys. A study of the geography, hydrobiology and ecology of the river system and its environment*, Editors: Sárkány-Kiss Endre & Hamar József, publicate în paralel la Szolnok, Szeged și Tîrgu-Mureș în 1995 și, respectiv, în 1997.

Aceste studii vor crea posibilitatea elaborării de prognoze și luării de măsuri de protecție a mediului sau chiar de punerea bazei pentru viitoare proiecte ecologice.

Volumul bilingv (român-maghiar): *Area ecologică a râului Mureș/Maros folyó ökológiai állapota*, Sárkány-Kiss Endre, Hamar József, Sirbu Ioan, Szolnok/Tîrgu-Mureș, 1997, este conceput ca o

„Am speranța că acest proiect, precum și publicarea rezultatelor sale, va constitui pentru popoarele Europei o pildă de plăcută cooperare dintre două țări vecine.”

„Remélem, hogy e projekt és az eredmények nyilvánosság elé tárása példája lesz két szomszédos állam kellemes együttműködésének.”

”I hope this project and publication will be a good example for many people across Europe for a delightful co-operation between two neighbouring countries.”

Dr. János Tardy, Secretar de Stat
Ministerul Mediului și Politicii Regionale din Ungaria

lucrare de popularizare, fiind o reluare și totodată o restructurare a datelor publicate anterior, în volumul din 1995.

Studiul mediului, ne atrag atenția specialiștii, nu este făcut doar pentru a ne satisface curiozitatea științifică. Supraviețuirea speciei umane depinde de conservarea unui mediu sănătos, de asigurarea unui echilibru ecologic cu celelalte specii. Nu în ultimul rînd trebuie reconsiderată importanța diversității, care, în opinia prefațatorului, Petru M. Bănărescu, are relevanță pînă și la nivel pur biologic: „Rezistența diferitelor specii la schimbările produse în mediu este variabilă; cele mai sensibile dispar în urma unor fluctuații minime. Altele fac față unor schimbări semnificative, iar unele pot chiar să profite de pe urma unei poluări moderate sau a schimbărilor climatice. Totuși, numărul total de specii, biodiversitatea, este în continuă scădere. Cu cît diversitatea unei biocomunități este mai mare, cu atît crește stabilitatea ei. Periclitarea biodiversității implică riscul unor adevărate catastrofe ecologice, cu consecințe directe asupra comunității umane.”

Menirea acestei serii editoriale este de a ne ajuta să realizăm importanța dimensiunii ecologice în viața noastră de zi cu zi. Seriozitatea acestor studii, dar și prezentarea lor grafică, sînt condiții care, sperăm, îi vor asigura impactul pe care orice misionariat ecologic merită să îl aibă. (D. B.)

BIBLIOTECĂ

Noi intrări în biblioteca LPE

MINORITĂȚI

- Brigitte Mihok: *Ethnostratifikation im Sozialismus, aufgezeigt an den Beispeilländern Ungarn und Rumänien*
- Balogh Artúr: *A kisebbségek nemzetközi védelme*

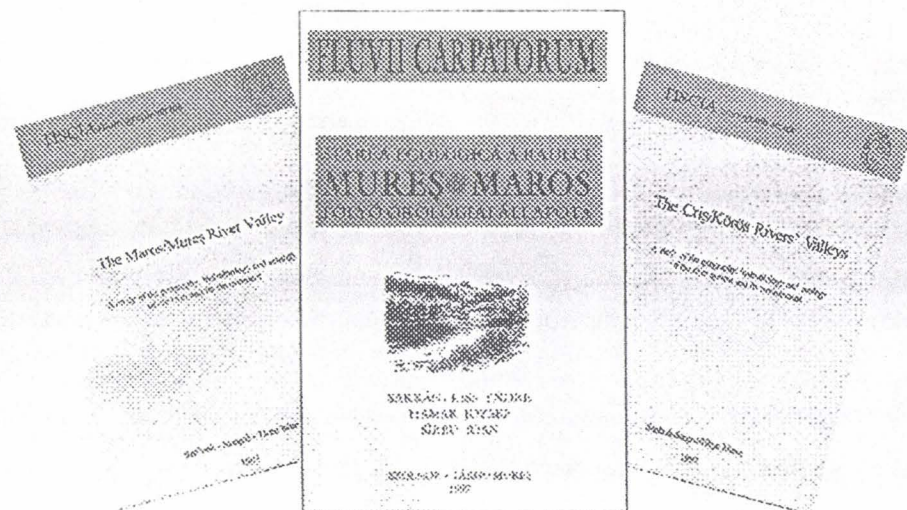
ISTORIE

- Alex Mihai Stoenescu: *Armata, Mareșalul și Evreii*
- Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae: *Enciclopedia Europei*
- Hagen Schultze: *État et nation dans l'histoire de l'Europe*
- Europa-Club: *Múltunk és jövőnk megrablása*

PEDAGOGIE:

- Roma pedagógia I.
- Romológiai ismeretek: segédanyag romológiai képzésben és továbbképzésben résztvevő főiskolai, egyetemi hallgatók és gyakorló pedagógusok számára

(K. J.-A.)

Comunicat de presă

Domnului Stere GULEA
Președinte
Televiziunea Română
București

PROTEST

Liga Pro Europa protestează în modul cel mai ferm împotriva manierei în care a fost realizată și prezentată pe canalul 1 al Televiziunii naționale, în cadrul rubricii „În flagrant” din 20 ianuarie 1998, emisiunea consacrată mișcării legionare din România.

În lipsa unei abordări obiective și competente, emisiunea a reușit să prezinte aproape idilic, chiar cu unele accente apologetice, o mișcare despre al cărei rol nefast în istoria României există un consens al forțelor democratice. Prin tehnici manipulative — conotații semantice, montaj, imagistică eroică, muzică — s-a transmis un mesaj ambiguu, menit să inducă în eroare telespectatorul neavizat.

Realizarea și difuzarea acestei emisiuni aduce o gravă atingere valorilor democratice pentru care a optat România, contribuie la mistificarea istoriei, legitimează public o grupare marginală care se declară deschis contrară valorilor pluralismului și, nu în ultimul rând, jignește memoria victimelor legionarismului.

20 ianuarie 1998

LIGA PRO EUROPA
Smaranda Enache
Copreședintă

Vizitați-ne pe Internet:

www.proeuro.netsoft.ro

e-mail: office@proeuro.netsoft.ro

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSÍKY Boldtzsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584

CONTENTS:

P. 1, 4 *An Academic Pact or Multiculturalism for Real?* — the University of Cluj has so far been at the hands of political decision makers, that's why, while the university is undergoing a reforming process, there is still a hovering suspicion: could multiculturalism be just an undercover for the further marginalisation of the Hungarian minority in the academic circles?;

P. 2 *Calendar/Naptár* — a Romanian/Hungarian synopsis of the PEL's main events in February;

P. 3 *Right, Obligation, Interest, or Meditations by a Somewhat Bewildered Onlooker* — the right to use one's own language is sometimes looked upon, both by Hungarian minority's political leaders and by the Romanian press, as just obligations on the others' part, neither of them having understood yet that it is their interest to communicate as well as possible;

P. 5 *Who Represent the Population?* — a reply to a central newspaper report on a workshop organised by the PEL: apart from being inaccurate, the article had displayed a nationalist and racist language;

PP. 6-7 *Minority in Majority, Majority in Minority* — excerpts from the debate organised by the PEL in the Harghita County in order to defuse the artificially induced interethnic tension: — „*Traqués dans leur propre pays*”? — is the title of a volume that openly denies any sensibility on the Hungarians' part; it is surprising that the book was not published by nationalists, but by the Romanian Government itself;

P. 8 *Minoritates Mundi* — demographical and historical data concerning the Hungarian minority in Romania;

P. 9 *Whose Are Human Rights?* — the Human Rights Office, a PEL project financed by PHARE-Democracy, has only reconfirmed the belief that „*when the rights of some of us are not respected, there is a risk that no one's rights will be respected*”;

P.10 *Confusion in the Language Politics at Zürich* — English takes over French and German foreign language teaching in Switzerland, where learning the other community's language has been a matter of courtesy and of “peace of languages”; — *new entries in PEL's library*;

P.11 *Regionalism through Ecology* — a project of ecology studies has resulted in three volumes: *The Maros/Mureș River Valley* (1995), *The Criș/Körös Rivers' Valleys* (1997); and the bilingual (Romanian/Hungarian) *Starea ecologică a râului Mureș/Maros folyó ökológiai állapota* (1997), published simultaneously both in Romania and Hungary;

P.12 *PEL's Press Release* regarding the Romanian National TV Station broadcast on legionarism.

PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundăției Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)

Redactor: Doina BACI (D.B.)

La redactarea acestui număr au colaborat: Smaranda ENACHE (S.E.), HALLER István (H.I.), KACSÓ Judith-Andrea (K.J.-A.), Mircea SUHĂREANU (M.S.), SZOKOLY Elek (Sz.E.).

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea

Multiplicat la Liga PRO EUROPA